

ΠΑΙΔΕΙΑ – ΕΡΕΥΝΑ

Πρόγραμμα διδυμοποίησης με τη Σερβία σε συνεργασία με τη Γαλλία, τη Σουηδία και τη Σλοβενία “Support to improving working conditions and preparing the Republic of Serbia to participate in EURES” (SR 22 IPA SO 01 24) – Τέταρτη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής

Η τέταρτη συνάντηση της Συντονιστικής Επιτροπής του Προγράμματος πραγματοποιήθηκε στις 19 Μαρτίου 2026 στο Βελιγράδι. Κατά τη διάρκεια των εργασιών, εξετάστηκε η πρόοδος υλοποίησης των επιμέρους δράσεων, ενώ συζητήθηκαν τα επόμενα στάδια συνεργασίας και ο προγραμματισμός των επικείμενων δραστηριοτήτων. Εκ μέρους του ΚΔΕΟΔ, συμμετείχαν η κα Βιργινία Τζώρτζη, η κα Έλλη Τσιτσιπά και η κα Μαρία Χαλυβοπούλου.

Μαρία Χαλυβοπούλου

Πρόγραμμα διδυμοποίησης με τη Σερβία σε συνεργασία με την Αυστρία “Further upgrade of education function in the Tax Administration of the Republic of Serbia” (SR 22 IPA FI 01 24) – Τέταρτη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής

Στις 21 Απριλίου 2026 έλαβε χώρα στο Βελιγράδι η τέταρτη συνεδρίαση της Συντονιστικής Επιτροπής του έργου διδυμοποίησης για την αναβάθμιση της εκπαιδευτικής λειτουργίας της Φορολογικής Διοίκησης της Σερβίας. Οι συμμετέχοντες προχώρησαν σε αποτίμηση της μέχρι τότε εξέλιξης του Προγράμματος και αντάλλαξαν απόψεις σχετικά με τον σχεδιασμό των επόμενων ενεργειών. Το ΚΔΕΟΔ εκπροσωπήθηκε από την κα Βιργινία Τζώρτζη, την κα Έλλη Τσιτσιπά και την κα Ιωάννα Μπαχσεβάνογλου-Δημητριάδου.

Μαρία Χαλυβοπούλου

Πρόγραμμα διδυμοποίησης με την Ιορδανία σε συνεργασία με τη Γερμανία και την Ισπανία “Support digital transition in Jordan through Personal Data Protection and Artificial Intelligence” (JO 22 NDICI TE 01 24) – Τρίτη συνάντηση Συντονιστικής Επιτροπής

Η τρίτη συνάντηση της Συντονιστικής Επιτροπής του Προγράμματος πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά στις 26 Απριλίου 2026. Στο επίκεντρο των συζητήσεων βρέθηκαν η πρόοδος των δράσεων που σχετίζονται με την προστασία προσωπικών δεδομένων και την τεχνητή νοημοσύνη, καθώς και ο συντονισμός των επόμενων βημάτων του έργου. Εκ μέρους του ΚΔΕΟΔ, συμμετείχαν η κα Έλλη Τσιτσιπά, η κα Ιωάννα Μπαχσεβάνογλου-Δημητριάδου και η κα Μαρία Χαλυβοπούλου.

Μαρία Χαλυβοπούλου

Πρόγραμμα διδυμοποίησης με τη Σερβία σε συνεργασία με τη Γαλλία, τη Σουηδία και τη Σλοβενία “Support to improving working conditions and preparing the Republic of Serbia to participate in EURES” (SR 22 IPA SO 01 24) – Εκπαιδευτική Επίσκεψη (Study visit) στην Αθήνα

Στις 20-24 Απριλίου 2026 πραγματοποιήθηκε, στην Αθήνα, η δεύτερη εκπαιδευτική επίσκεψη (Study visit) του προγράμματος, όπου συμμετείχαν στελέχη του Υπουργείου Εργασίας, Απασχόλησης, Βετεράνων και Κοινωνικών Υποθέσεων της Σερβίας. Οι συμμετέχοντες επισκέφθηκαν φορείς όπως το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, την Επιθεώρηση Εργασίας, τον Συνήγορο του Πολίτη και τη Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων της Βουλής των Ελλήνων. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν σχετικά με το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο της Ελλάδας στον τομέα της εργασίας και των κοινωνικών υποθέσεων, καθώς και για τις αρμοδιότητες και

τις πρακτικές λειτουργίας των εμπλεκόμενων φορέων.

Μαρία Χαλυβοπούλου

2ο Συνέδριο Νέων Επιστημόνων Ευρωπαϊκών Σπουδών (ΚΕΝοΠ-ΚΔΕΟΔ) – 7 & 8 Μαΐου 2026

Στις 7 & 8 Μαΐου 2026, το Κέντρο για τον Ευρωπαϊκό Νομικό Πολιτισμό (ΚΕΝοΠ) και το Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου (ΚΔΕΟΔ) συνδιοργάνωσαν το 2ο Συνέδριο Νέων Επιστημόνων Ευρωπαϊκών Σπουδών. Το συνέδριο αποτέλεσε μια ευκαιρία συνάντησης και επιστημονικού διαλόγου μεταξύ νέων ερευνητών που δραστηριοποιούνται στον ευρύτερο χώρο του Ευρωπαϊκού Δικαίου και των Ευρωπαϊκών Σπουδών.

Στο συνέδριο συμμετείχαν, με εισηγήσεις, υποψήφιοι διδάκτορες και νέοι διδάκτορες, οι οποίοι παρουσίασαν την ερευνητική τους δραστηριότητα και ανέπτυξαν επίκαιρα ζητήματα που απασχολούν τη σύγχρονη ευρωπαϊκή επιστημονική συζήτηση. Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη, στην Αίθουσα Συνεδριάσεων της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ.

Οι εργασίες του συνεδρίου αναπτύχθηκαν σε πέντε συνεδρίες, καθεμία από τις οποίες ήταν αφιερωμένη σε διαφορετική θεματική ενότητα. Οι θεματικές παρουσιάστηκαν με την ακόλουθη σειρά:

- Πρώτη Συνεδρία: Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Ψηφιακή Διακυβέρνηση & Κοινωνική Προστασία
- Δεύτερη Συνεδρία: Μετανάστευση, Άσυλο & Δικαστική Προστασία: Εθνικές και Ευρωπαϊκές Διαστάσεις
- Τρίτη Συνεδρία: Δημόσιες Συμβάσεις: Ανάθεση, Έλεγχος & Νέες Τεχνολογίες
- Τέταρτη Συνεδρία: Οικονομικό Δίκαιο ΕΕ: Κρατικές Ενισχύσεις & Χρηματοπιστωτική Εποπτεία
- Πέμπτη Συνεδρία: Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση: Σχέση με Εθνικό Δίκαιο, Εξωτερικές Σχέσεις & Δημοσιονομικό Σύστημα

Την εκδήλωση χαιρέτισε ο κ. Παναγιώτης Γκλαβίνης, Κοσμήτωρ της Νομικής Σχολής ΑΠΘ.

Με εισηγήσεις συμμετείχαν οι: Ελένη Αντωνιάδου, Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου, Κωνσταντίνα Γώγουλου, Γρηγόριος Γιαννούλης, Έλλη Τσιτσιπά, Μιχάλης Στεφανόπουλος, Πασχάλης Πασχαλίδης, Μαρίτα Τζουμάκα, Λυδία Παπαγιαννοπούλου, Ελισάβετ Γκλαβίνη, Ιωάννης Κούρτης, Αικατερίνη Νικολαΐδου, Κυριάκος Ευθυνόπουλος, Αικατερίνη Πολυμέρου, Μαρία Γκόνη, Αικατερίνη Αντωνίου, Γεώργιος Καραντζιος και Δήμητρα Κωνσταντινίδου.

Το συνέδριο ολοκληρώθηκε με τις καταληκτικές παρατηρήσεις του κ. Ιωσήφ Κτενίδη, Καθηγητή της Νομικής Σχολής ΑΠΘ και Προέδρου Δ.Σ. του ΚΕΝοΠ, ο οποίος αναφέρθηκε στα βασικά ζητήματα που αναδείχθηκαν κατά τη διάρκεια των εργασιών και υπογράμμισε τη σημασία της ενίσχυσης του επιστημονικού διαλόγου μεταξύ των νέων ερευνητών στον χώρο των Ευρωπαϊκών Σπουδών.

Οι εισηγήσεις που παρουσιάστηκαν κατά τη διάρκεια του συνεδρίου θα δημοσιευθούν σε επιστημονικό τόμο υπό τη μορφή ηλεκτρονικού βιβλίου (e-book).

Μαρία Σαπαρδάνη

Ελληνογαλλικό συνέδριο « *La démocratie illibérale et ses implications constitutionnelles* » (Η ανελεύθερη δημοκρατία και οι συνταγματικές της επιπτώσεις) και επίδοση Τιμητικού Τόμου στην Ομ. Καθηγήτρια Χριστίνα Δεληγιάννη-Δημητράκου – 15 & 16 Μαΐου 2026

Με πρωτοβουλία του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου (ΚΔΕΟΔ), του Ινστιτούτου Έρευνας Ευρωπαϊκού, Διεθνούς και Συγκριτικού Δικαίου (IRDEIC) του

Πανεπιστημίου Toulouse Capitole, και της Νομικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και με την υποστήριξη σειράς ελληνικών και γαλλικών ακαδημαϊκών και επαγγελματικών φορέων, πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη, στις 15 & 16 Μαΐου 2026, το ελληνογαλλικό συνέδριο με τίτλο « *La démocratie illibérale et ses implications constitutionnelles* » (Η ανελεύθερη δημοκρατία και οι συνταγματικές της επιπτώσεις).

Μετά το πέρας των εργασιών ακολούθησε η τελετή επίδοσης στην Ομ. Καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και Διευθύντρια του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου (ΚΔΕΟΔ), Χριστίνα Δεληγιάννη-Δημητράκου, του Τμητικού Τόμου « *Droit comparé et justice sociale – Mélanges offerts à la professeure Christina Deliyanni-Dimitrakou* ». Στο παρόν τεύχος παρουσιάζονται οι εργασίες του συνεδρίου και, σε χωριστή ενότητα, η τελετή επίδοσης του τόμου, μαζί με τους λόγους που εκφωνήθηκαν για το επιστημονικό έργο της τιμώμενης και την αντιφώνησή της.

I. Σκοπός και βασικοί άξονες των εργασιών του συνεδρίου

Το συνέδριο για την ανελεύθερη δημοκρατία, που πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα τελετών του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Θεσσαλονίκης, συγκέντρωσε πανεπιστημιακούς, δικαστικούς λειτουργούς, δικηγόρους και ερευνητές από την Ελλάδα, τη Γαλλία και άλλες χώρες. Στις εργασίες συμμετείχαν, μεταξύ άλλων, οι François Molinié, Joël Andriantsimbazovina, Hélène Gaudin, Didier Blanc, Κώστας Χρυσόγονος, Ιφιγένεια Καμτσιδου, Γιώργος Καραβοκύρης, Πέτρος Στάγκος, Βασίλειος Περγαντής, Απόστολος Βλαχογιάννης, Ruth Martinon Quintero και Eugène Nkili.

Σκοπός του συνεδρίου ήταν η ανάλυση των σύγχρονων μετασχηματισμών της συνταγματικής δημοκρατίας υπό το πρίσμα της ανόδου του ανελευθερισμού, η διερεύνηση των επιπτώσεων του στο κράτος δικαίου, στα θεμελιώδη δικαιώματα και στη διάκριση των εξουσιών, καθώς και η αξιολόγηση των δυνατοτήτων αντίδρασης των εθνικών, ευρωπαϊκών και διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων.

Οι εργασίες του συνεδρίου οργανώθηκαν γύρω από τρεις βασικούς θεματικούς άξονες. Η πρώτη συνεδρία ήταν αφιερωμένη στις θεωρητικές και εννοιολογικές προσεγγίσεις της ανελεύθερης δημοκρατίας, καθώς και στις σύγχρονες εντάσεις ανάμεσα στη δημοκρατία, τον λαϊκισμό και το κράτος δικαίου. Η δεύτερη επικεντρώθηκε στις αντιδράσεις των ευρωπαϊκών θεσμών απέναντι στις ανελεύθερες τάσεις, με ιδιαίτερη αναφορά στον ρόλο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η τρίτη διεύρυνε τον προβληματισμό πέρα από τον ευρωπαϊκό χώρο, εξετάζοντας εκδηλώσεις του ανελευθερισμού στις Ηνωμένες Πολιτείες, στην Αφρική και στο διαμερικανικό σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι εργασίες ολοκληρώθηκαν με γενικές καταληκτικές παρατηρήσεις για τις σύγχρονες προκλήσεις της συνταγματικής δημοκρατίας.

Στην εναρκτήρια ομιλία του, με τίτλο «Οι όψεις του ανελευθερισμού στην Ευρώπη και στον κόσμο», ο François Molinié υπογράμμισε ότι ο σύγχρονος ανελευθερισμός δεν εκδηλώνεται πλέον κατά κύριο λόγο μέσα από μια επαναστατική ρήξη με τη συνταγματική δημοκρατία, αλλά αναπτύσσεται στο εσωτερικό των ιδίων των υφιστάμενων δημοκρατικών θεσμών. Όπως επισήμανε, τα ανελεύθερα καθεστώτα διατηρούν συχνά τα συντάγματα, τις εκλογές και τους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς, ενώ παράλληλα εξουδετερώνουν σταδιακά τα θεσμικά αντίβαρα και τις ανεξάρτητες δικαιοδοτικές αρχές. Τόνισε, ιδίως, ότι τα καθεστώτα αυτά αξιοποιούν τους ίδιους τους μηχανισμούς της δημοκρατίας, προκειμένου να αποδυναμώσουν τις φιλελεύθερες εγγυήσεις και να μετατρέψουν τους συνταγματικούς θεσμούς σε μέσα πολιτικής νομιμοποίησης.

Ο Κώστας Χρυσόγονος, στην εισήγησή του με θέμα «Η ανελεύθερη δημοκρατία: μια κενή αφαίρεση;», υποστήριξε ότι ένα καθεστώς που καταλύει τις θεμελιώδεις εγγυήσεις του κράτους δικαίου και των δημόσιων ελευθεριών δεν μπορεί πλέον να θεωρείται δημοκρατικό, ακόμη και αν εξακολουθεί να διεξάγει εκλογές. Κατά την άποψή του, η έννοια της «ανελεύθερης

δημοκρατίας» συνιστά περισσότερο ένα οξύμωρο ή μια πολιτικά αμφίσημη κατηγορία, παρά γνήσια μορφή συνταγματικής δημοκρατίας. Θα ήταν, συνεπώς, ακριβέστερο τα εν λόγω καθεστώτα να αναλύονται ως μορφές ανταγωνιστικού αυταρχισμού, οι οποίες χρησιμοποιούν τις εκλογικές διαδικασίες για να παγιώσουν μακροπρόθεσμα την εξουσία τους.

Η Ιφιγένεια Καμτσιίδου ανέπτυξε έναν ευρύτερο προβληματισμό σχετικά με τα βαθύτερα αίτια της ανόδου του ανελευθερισμού. Υποστήριξε ότι το φαινόμενο δεν μπορεί να ερμηνευθεί αποκλειστικά ως εξωτερική εκτροπή από τον φιλελεύθερο συνταγματισμό, αλλά αποκαλύπτει και τις εσωτερικές αντιφάσεις των σύγχρονων αντιπροσωπευτικών δημοκρατιών: την αποδυνάμωση της ουσιαστικής λαϊκής συμμετοχής, τη διεύρυνση της απόστασης μεταξύ κυβερνώντων και κυβερνωμένων, την κυριαρχία των τεχνοκρατικών ελίτ και την περιθωριοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων υπό την επίδραση νεοφιλελεύθερων πολιτικών. Τόνισε ότι η υπεράσπιση της συνταγματικής δημοκρατίας προϋποθέτει όχι μόνο τη δικαστική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αλλά και την αναζωογόνηση της ουσιαστικής συμμετοχής των πολιτών, την ενίσχυση του κοινωνικού πλουραλισμού και της πολυφωνίας των μέσων ενημέρωσης, καθώς και τη διασφάλιση της πολιτικής και κοινωνικής ισότητας.

Ο Γιώργος Καραβοκύρης ανέλυσε τις σύγχρονες εντάσεις μεταξύ δημοκρατίας και κράτους δικαίου, επισημαίνοντας ότι τα λαϊκιστικά φαινόμενα και η κριτική κατά των θεσμικών ελίτ αντανακλούν μια ευρύτερη κρίση της δημοκρατικής αντιπροσώπευσης. Ανέδειξε, ιδίως, τις αυξανόμενες δυσχέρειες του συγκερασμού της λαϊκής κυριαρχίας με τις απαιτήσεις του φιλελεύθερου συνταγματισμού και με την ανάγκη οριοθέτησης της πολιτικής εξουσίας.

Κατά τη δεύτερη συνεδρία, ο Joël Andriantsimbazovina ανέδειξε τον θεμελιώδη ρόλο του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου απέναντι στις ανελεύθερες τάσεις στην Ευρώπη. Σύμφωνα με την ανάλυσή του, το Δικαστήριο λειτουργεί ως θεσμική εγγύηση της υπεροχής του δικαίου και της οριοθέτησης της κρατικής εξουσίας μέσω των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Υπογράμμισε ότι οι επιθέσεις εναντίον του Δικαστηρίου, ιδίως στο πλαίσιο των συζητήσεων για την εθνική κυριαρχία και τη μεταναστευτική πολιτική, εκφράζουν μια ευρύτερη αμφισβήτηση του ίδιου του ευρωπαϊκού συνταγματισμού. Επισημάνε, επίσης, τη σημασία του διαλόγου μεταξύ εθνικών και ευρωπαϊκών δικαιοδοτικών οργάνων για τη διατήρηση της συνοχής της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η Hélène Gaudin εξέτασε τις αντιδράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στις ανελεύθερες τάσεις. Ανέδειξε τον τρόπο με τον οποίο το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαμορφώνει σταδιακά μια συνεκτική νομολογία για την προστασία των θεμελιωδών αξιών της Ένωσης, στηριζόμενο, μεταξύ άλλων, στα άρθρα 2, 7, 19 και 49 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εισήγησή της κατέδειξε, έτσι, την προοδευτική διαμόρφωση μιας ουσιαστικής αντίληψης του κράτους δικαίου στο ενωσιακό νομικό σύστημα.

Ο Didier Blanc ανέλυσε τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην αντιμετώπιση των ανελεύθερων εκτροπών, υπογραμμίζοντας την αυξανόμενη σημασία των ευρωπαϊκών πολιτικών και δικαιοδοτικών μηχανισμών προστασίας των κοινών δημοκρατικών αξιών.

Ο Πέτρος Στάγκος αφιέρωσε την εισήγησή του στα όρια και στις δυνατότητες των ευρωπαϊκών μηχανισμών ελέγχου του κράτους δικαίου. Τόνισε ότι τα ευρωπαϊκά εργαλεία εποπτείας και πολιτικής πίεσης παράγουν ουσιαστικά αποτελέσματα μόνον όταν υπάρχει και σε εθνικό επίπεδο πολιτική βούληση για μεταρρύθμιση. Τα παραδείγματα της Πολωνίας, της Ουγγαρίας και της Βουλγαρίας καταδεικνύουν, κατά την άποψή του, ότι η αποτελεσματικότητα των ευρωπαϊκών μηχανισμών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις εσωτερικές πολιτικές ισορροπίες και από τη δυνατότητα πραγματικής δημοκρατικής εναλλαγής.

Κατά την τρίτη συνεδρία, ο Βασίλειος Περγαντής εξέτασε τη σχέση μεταξύ ανελευθερισμού και αποχώρησης από διεθνείς δικαιοδοτικούς μηχανισμούς. Έδειξε ότι τα ανελεύθερα καθεστώτα επιδιώκουν όχι μόνο να αποδυναμώσουν τα εσωτερικά θεσμικά αντίβαρα, αλλά και να αμφισβητήσουν τη διεθνή έννομη τάξη και τους υπερεθνικούς μηχανισμούς δικαστικού ελέγχου. Η αποχώρηση από διεθνείς συμβάσεις ή περιφερειακά δικαιοδοτικά συστήματα

αναδεικνύεται, υπό αυτή την έννοια, σε προνομιακό μέσο υπονόμησης του κράτους δικαίου σε διεθνές επίπεδο.

Ο Απόστολος Βλαχογιάννης ανέλυσε τις σύγχρονες εκδηλώσεις του ανελευθερισμού στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η εισήγησή του ανέδειξε ότι οι εντάσεις μεταξύ πλειοψηφικής δημοκρατίας και φιλελεύθερου συνταγματισμού δεν περιορίζονται σε νέες ή θεσμικά εύθραυστες δημοκρατίες, αλλά αφορούν και παλαιές και εδραιωμένες δημοκρατίες. Οι συζητήσεις γύρω από τον «συνταγματισμό του κοινού καλού», καθώς και ορισμένες πρόσφατες εξελίξεις στη νομολογία του Ανώτατου Δικαστηρίου των ΗΠΑ, μαρτυρούν μια αυξανόμενη αμφισβήτηση της πρωτοκαθεδρίας των ατομικών δικαιωμάτων και του πλουραλισμού. Παράλληλα, ωστόσο, επισημάνθηκε ότι τα θεσμικά αντίβαρα του αμερικανικού συστήματος εξακολουθούν να επιτελούν ουσιαστική λειτουργία περιορισμού της πολιτικής εξουσίας.

Η Ruth Martinon Quintero παρουσίασε τη νομολογία του Διαμερικανικού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία υιοθετεί μια ιδιαίτερα απαιτητική αντίληψη της δημοκρατίας. Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, η διεξαγωγή εκλογών δεν αρκεί για τη δημοκρατική νομιμοποίηση ενός καθεστώτος, εάν δεν διασφαλίζονται ταυτόχρονα η δικαστική ανεξαρτησία, η ελευθερία της έκφρασης, ο πολιτικός πλουραλισμός και η αποτελεσματική πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Τα θεμελιώδη δικαιώματα λειτουργούν, συνεπώς, ως ουσιαστικά όρια στην πλειοψηφική κυριαρχία.

Τέλος, ο Eugène Nkili εξέτασε τα αφρικανικά συνταγματικά συστήματα και τις μορφές εκδήλωσης του ανελευθερισμού στην Αφρική. Έδειξε ότι το φαινόμενο μπορεί να εννοείται όχι μόνο από πολιτικές κρίσεις ή στρατιωτικές επεμβάσεις, αλλά και από χαρακτηριστικά των ίδιων των συνταγματικών δομών, ιδίως με αναθεωρήσεις που αποβλέπουν στην παράταση των προεδρικών θητειών ή με την παρατεταμένη προσφυγή σε καθεστώτα έκτακτης ανάγκης. Παράλληλα, ανέδειξε τη σταδιακή ανάπτυξη ενός περιφερειακού αφρικανικού συνταγματισμού, στο πλαίσιο του οποίου τα υπερεθνικά δικαιοδοτικά όργανα διαδραματίζουν ολοένα σημαντικότερο ρόλο στην προστασία των δημοκρατικών αρχών και των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Οι γενικές καταληκτικές παρατηρήσεις του συνεδρίου ανέδειξαν έναν κοινό προβληματισμό που διατρέχει τις εισηγήσεις: η δημοκρατία δεν εξαντλείται στην εκλογική διαδικασία ούτε στην έκφραση της βούλησης της πλειοψηφίας. Προϋποθέτει μια συνταγματική τάξη θεμελιωμένη στον περιορισμό της πολιτικής εξουσίας, στη διάκριση των εξουσιών, στην ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, στην προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και στον σεβασμό του πολιτικού και κοινωνικού πλουραλισμού. Αναδείχθηκε επίσης η ανάγκη στενής διασύνδεσης των εθνικών εγγυήσεων με τους υπερεθνικούς μηχανισμούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η μείζων σύγχρονη πρόκληση συνίσταται, επομένως, στη διαφύλαξη του ουσιαστικού περιεχομένου της φιλελεύθερης δημοκρατίας απέναντι σε νέες μορφές αυταρχισμού, οι οποίες αξιοποιούν τα ίδια τα εργαλεία της δημοκρατίας για να αποδυναμώσουν σταδιακά τα θεμέλιά της.

II. *Droit comparé et justice sociale*: Τιμητικός Τόμος για τη Χριστίνα Δελιγιάννη-Δημητράκου

Η ολοκλήρωση των εργασιών του συνεδρίου πλαισιώθηκε από την τελετή επίδοσης στην Ομ. Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής του ΑΠΘ και Διευθύντρια του ΚΔΕΟΔ, Χριστίνα Δελιγιάννη-Δημητράκου, του Τιμητικού Τόμου «*Droit comparé et justice sociale – Mélanges offerts à la professeure Christina Deliyanni-Dimitrakou*».

Ο τόμος κυκλοφόρησε το 2026 από τον γαλλικό εκδοτικό οίκο Éditions Mare & Martin, υπό την επιμέλεια των Hélène Gaudin, Iphigénie Kamtsidou, Anna-Maria Konsta και Virginia Tzortzi. Συγκεντρώνει μελέτες Ελλήνων και ξένων πανεπιστημιακών, ερευνητών και δικαστών, οι οποίες αντανakλούν βασικούς άξονες του επιστημονικού έργου της τιμώμενης και τη στενή σύνδεση του συγκριτικού και του ευρωπαϊκού δικαίου με την κοινωνική

δικαιοσύνη. Οι συμβολές καλύπτουν ζητήματα κοινωνικών δικαιωμάτων και εργατικού δικαίου, ισότητας και απαγόρευσης των διακρίσεων, έμφυλης δικαιοσύνης και ευαλωτότητας, προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κράτους δικαίου, κλιματικής δικαιοσύνης, εταιρικής δέουσας επιμέλειας, τεχνητής νοημοσύνης και συγκριτικής μεθόδου. Η θεματική αυτή πολυφωνία αναδεικνύει τη συμβολή του συγκριτικού δικαίου στην κατανόηση και αντιμετώπιση σύγχρονων κοινωνικών και θεσμικών προκλήσεων.

Στην παρούσα ενότητα δημοσιεύονται οι λόγοι που εκφωνήθηκαν κατά την τελετή, στους οποίους παρουσιάζονται, από διαφορετικές οπτικές, το επιστημονικό, διδακτικό και θεσμικό έργο της Χριστίνας Δεληγιάννη-Δημητράκου, καθώς και η αντιφώνηση της τιμώμενης Καθηγήτριας.

Ομιλία της Άννας-Μαρίας Κώνστα, Επίκ. Καθηγήτριας της Νομικής Σχολής ΑΠΘ

Αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι, κυρίες και κύριοι,

Είναι ιδιαίτερη τιμή, αλλά και βαθιά προσωπική συγκίνηση για μένα να βρίσκομαι σήμερα εδώ, ως μέλος της συντακτικής επιτροπής του τιμητικού τόμου που αφιερώνεται στην Ομ. Καθηγήτρια της Νομικής Σχολής ΑΠΘ, Χριστίνα Δεληγιάννη-Δημητράκου, για να μιλήσω τόσο για το επιστημονικό της έργο, όσο και για τη συνεργασία που είχα τη χαρά και το προνόμιο να έχω μαζί της όλα αυτά τα χρόνια.

Ο τόμος που παρουσιάζουμε σήμερα, με τίτλο « *Droit comparé et justice sociale* », δεν αποτελεί απλώς μια ακαδημαϊκή έκδοση προς τιμήν μιας διακεκριμένης πανεπιστημιακής δασκάλας. Αποτελεί αναγνώριση μιας πολυετούς και ουσιαστικής συμβολής στη νομική επιστήμη, ιδίως στη θεωρία του συγκριτικού δικαίου, στο ευρωπαϊκό κοινωνικό δίκαιο και στο δίκαιο απαγόρευσης των διακρίσεων. Για μένα, όμως, η Χριστίνα Δεληγιάννη δεν υπήρξε μόνο μια σπουδαία πανεπιστημιακή δασκάλα. Συμπορεύτηκα μαζί της τόσο επιστημονικά και ακαδημαϊκά, όσο και σε προσωπικό επίπεδο. Αναπτύξαμε μια μακρόχρονη σχέση που αποτελεί έως και σήμερα για εμένα ένα ουσιαστικό στήριγμα.

Η ακαδημαϊκή μας συνεργασία ξεκίνησε στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ από τις αρχές του 2000 και διαμορφώθηκε μέσα από την κοινή διδασκαλία, την έρευνα και τη συνεχή ανταλλαγή ιδεών. Για σειρά ετών, μετά τον διορισμό μου στη Νομική Σχολή ΑΠΘ, συνδιδάξαμε το μάθημα του Συγκριτικού Δικαίου και του Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Δικαίου, ενώ στη συνέχεια συνεργαστήκαμε στενά και στα μεταπτυχιακά προγράμματα, διαμορφώνοντας, υπό την εποπτεία της, μαθήματα και ερευνητικές κατευθύνσεις.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Νομικές Σπουδές», συνδιδάξαμε το μάθημα του Συγκριτικού Δικαίου και ειδικότερα τα μαθήματα «Μεθοδολογικές προσεγγίσεις του συγκριτικού δικαίου και συγκριτικοί νομικοί πολιτισμοί», καθώς και το μάθημα «Διεθνές, Ευρωπαϊκό και Συγκριτικό Δίκαιο μη διάκρισης». Μέσα από αυτά τα μαθήματα είχα την ευκαιρία να γνωρίσω ακόμη βαθύτερα την επιστημονική της σκέψη και την ιδιαίτερη έμφαση που πάντα προσδίδει στη σύνδεση του συγκριτικού δικαίου με τα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η συνεργασία μας δεν περιορίστηκε στη διδασκαλία. Είχα τη χαρά και την τιμή να εκδώσουμε μαζί το 2025 και πάντα υπό την επιστημονική εποπτεία της, στην ελληνική και τη γαλλική γλώσσα ένα σημαντικό έργο, το «Ευρωπαϊκό και Συγκριτικό Δίκαιο Απαγόρευσης Διακρίσεων». Το βιβλίο αυτό αποτελεί προϊόν πολυετούς διαλόγου, κοινής έρευνας και κοινών επιστημονικών αναζητήσεων στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών προγραμμάτων στα οποία συνεργαστήκαμε.

Ξεχωριστή θέση στην κοινή μας διαδρομή κατέχει το Κοινό Γαλλο-ελληνικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στο Ευρωπαϊκό και Συγκριτικό Κοινωνικό Δίκαιο μεταξύ του Πανεπιστημίου Toulouse Capitole 1 και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στο οποίο, υπό την άξια διεύθυνσή της, διδάσκουμε μαθήματα αδιαλείπτως επί σειρά πολλών ετών. Γνωρίζω από πρώτο χέρι, επειδή συμμετείχα υποστηρικτικά, τον προσωπικό χρόνο και τον κόπο που

κατέβαλε για να διοργανώσει μεγάλο αριθμό σεμιναρίων, συνεδρίων και ημερίδων με προσκεκλημένους ακαδημαϊκούς από την Ελλάδα, τη Γαλλία και άλλες χώρες του εξωτερικού. Στο πλαίσιο αυτό, η προσφορά της Χριστίνας Δελιγιάννη στην προαγωγή των ελληνογαλλικών ακαδημαϊκών σχέσεων είναι ανεκτίμητη.

Θα ήθελα, επίσης, να αναφερθώ σε μια πτυχή της προσωπικότητας και της πορείας της Χριστίνας Δελιγιάννη που συχνά παραμένει λιγότερο ορατή πίσω από το αμιγώς επιστημονικό της έργο, αλλά υπήρξε καθοριστική για όλους εμάς που συνεργαστήκαμε μαζί της. Αναφέρομαι στις εξαιρετικές διοικητικές και οργανωτικές της ικανότητες.

Ως Διευθύντρια του Κοινού Γαλλο-ελληνικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος στο Ευρωπαϊκό και Συγκριτικό Κοινωνικό Δίκαιο, κατόρθωσε να δημιουργήσει κάτι πολύ περισσότερο από ένα επιτυχημένο διεθνές πρόγραμμα σπουδών. Δημιούργησε έναν πραγματικό ακαδημαϊκό χώρο συνάντησης διαφορετικών νομικών παραδόσεων, γλωσσών και επιστημονικών προσεγγίσεων. Με επιμονή, συνέπεια και διεθνή προσανατολισμό, διατήρησε ζωντανή και δημιουργική μια συνεργασία υψηλών απαιτήσεων ανάμεσα στο ΑΠΘ και το Πανεπιστήμιο Toulouse Capitole 1, προσφέροντας σε πολλές γενιές φοιτητών και φοιτητριών και νέων ερευνητών και ερευνητριών μια πραγματικά ευρωπαϊκή ακαδημαϊκή εμπειρία.

Ως ιδρυτικό μέλος, εθνική συντονίστρια και για πολλά έτη αναπληρώτρια γενική συντονίστρια του ευρωπαϊκού ακαδημαϊκού δικτύου για τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη και τα κοινωνικά δικαιώματα (RACSE – ANESC), επέδειξε διοικητική αποτελεσματικότητα, οργανωτική ευστροφία και υψηλό επιστημονικό κύρος, συμβάλλοντας ουσιαστικά τόσο στην εδραίωση και τη διεθνή παρουσία του δικτύου όσο και στην προάσπιση και προαγωγή των κοινωνικών δικαιωμάτων σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ως κάτοχος της Έδρας Jean Monnet «Προστασία των Κοινωνικών Δικαιωμάτων στην ΕΕ και Συγκριτικοί Νομικοί Πολιτισμοί», συνέβαλε καθοριστικά στην ανάπτυξη της έρευνας και της διδασκαλίας στον τομέα των κοινωνικών δικαιωμάτων, αναδεικνύοντας τη σημασία της συγκριτικής και ευρωπαϊκής προσέγγισης του δικαίου και ενισχύοντας τον διεθνή προσανατολισμό της Σχολής μας.

Αντίστοιχα, ως Διευθύντρια του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, συνεχίζει να διακρίνεται για τη σταθερή προσήλωσή της στην καλλιέργεια ενός γόνιμου ακαδημαϊκού περιβάλλοντος, που ευνοεί την επιστημονική συνεργασία, την εξωστρέφεια και την ανάπτυξη νέων ερευνητικών πρωτοβουλιών και επιστημονικών εκδόσεων, όπως το νέο αγγλόφωνο περιοδικό ανοιχτής πρόσβασης “Hellenic Review of European and Comparative Law”.

Ο τιμητικός τόμος αποτυπώνει, νομίζω, με τον πιο εύγλωττο τρόπο το επιστημονικό αποτύπωμα της Χριστίνας Δελιγιάννη. Δεν πρόκειται για έναν τόμο αποσπασματικών συμβολών γύρω από ένα γενικό θέμα, αλλά για ένα έργο με εσωτερική συνοχή και σαφή επιστημονικό προσανατολισμό. Διαβάζοντας κανείς τα περιεχόμενα του τόμου, αντιλαμβάνεται ότι οι συγγραφείς συνομιλούν με τις κεντρικές θεματικές που εκείνη ανέδειξε όλα αυτά τα χρόνια, δηλαδή το συγκριτικό δίκαιο, την ευρωπαϊκή κοινωνική προστασία, την απαγόρευση των διακρίσεων, την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την ευαλωτότητα, την ισότητα των φύλων, το κράτος δικαίου, την κοινωνική διάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Και είναι πραγματικά εντυπωσιακό ότι μέσα στον τόμο συνυπάρχουν δημιουργικά διαφορετικές γενιές, διαφορετικές έννομες τάξεις, διαφορετικές γλώσσες και διαφορετικές επιστημονικές παραδόσεις. Θεωρώ επίσης ιδιαίτερα συγκινητικό ότι στον τόμο συμμετέχουν όχι μόνο διακεκριμένοι πανεπιστημιακοί από διαφορετικές χώρες, αλλά και άνθρωποι που υπήρξαν συνοδοιπόροι της επί πολλά χρόνια, όπως συνεργάτιδες και συνεργάτες, συνάδελφοι, φίλοι, διδάκτορες, παλαιότεροι και νεότεροι ερευνητές και ερευνήτριες. Αυτό δείχνει ότι η επιρροή της δεν υπήρξε μόνο ακαδημαϊκή, αλλά υπήρξε βαθιά ανθρώπινη και παιδαγωγική.

Και ίσως τελικά αυτό να είναι το σημαντικότερο χαρακτηριστικό αυτού του τόμου. Πίσω από την υψηλή επιστημονική ποιότητα και τη διεθνή του εμβέλεια διακρίνεται διαρκώς μια

κοινότητα ανθρώπων που ενώθηκαν μέσα από τη σκέψη, τη διδασκαλία και την παρουσία της Χριστίνας Δεληγιάννη.

Ως μέλος της συντακτικής επιτροπής του τόμου, αισθάνομαι πραγματικά ότι αυτή η συλλογική προσπάθεια δεν ήταν απλώς ένα εκδοτικό εγχείρημα. Υπήρξε το μέσο να αποτυπωθεί έμπρακτα η εκτίμηση, η ευγνωμοσύνη και ο σεβασμός που τρέφουν τόσοι άνθρωποι για μια πανεπιστημιακή δασκάλα η οποία άφησε βαθύ ίχνος όχι μόνο στα κείμενα και στις ιδέες, αλλά και στις ζωές και στις επιστημονικές διαδρομές πολλών από εμάς.

Εκείνο όμως που προσωπικά θεωρώ πιο σημαντικό είναι ότι η συνεργασία μαζί της υπήρξε πάντοτε συνεργασία ουσίας, με απαιτήσεις, με επιστημονική αυστηρότητα, με αδιάκοπη προσήλωση στην ποιότητα. Η Χριστίνα Δεληγιάννη δεν δίδαξε μόνο μέσα από τα βιβλία και τα μαθήματά της. Δίδαξε μέσα από τον τρόπο με τον οποίο εργάζεται, οργανώνει τη σκέψη της, αντιμετωπίζει την επιστημονική διαφωνία και σέβεται τον ακαδημαϊκό διάλογο.

Από τη Χριστίνα Δεληγιάννη έμαθα όχι μόνο πώς να προσεγγίζω το συγκριτικό δίκαιο, αλλά και πώς να υπηρετώ με ευθύνη τον πανεπιστημιακό χώρο. Με δίδαξε, με το παράδειγμά της, ότι η ακαδημαϊκή ζωή απαιτεί ταυτόχρονα αυστηρότητα και γενναιοδωρία, αφοσίωση στη δουλειά αλλά και αληθινό ενδιαφέρον για τους ανθρώπους γύρω μας.

Για όσες και όσους συνεργάστηκαν μαζί της, υπήρξε πρότυπο πανεπιστημιακής δασκάλας, με βαθιά ευρωπαϊκή παιδεία, διεθνή προσανατολισμό και ταυτόχρονα αληθινό ενδιαφέρον για τους νέους ερευνητές και τις νέες ερευνήτριες.

Σε μια εποχή όπου η ακαδημαϊκή ζωή συχνά πιέζεται από την ταχύτητα, την αποσπασματικότητα και την υπερβολική τεχνοκρατική λογική, η Χριστίνα Δεληγιάννη μάς υπενθυμίζει ότι η νομική επιστήμη είναι πριν απ' όλα πνευματική καλλιέργεια, ευθύνη και δημόσια παρέμβαση. Η πορεία της έχει αφήσει βαθύ αποτύπωμα στη Σχολή μας, στους φοιτητές και στις φοιτήτριές της, στους συνεργάτες της και συνολικά στη νομική επιστήμη.

Κλείνοντας, θα ήθελα να πω ότι ο σημερινός τόμος δεν αποτελεί μόνο έναν φόρο τιμής στο παρελθόν. Αποτελεί και μια μαρτυρία συνέχειας. Γιατί οι ιδέες, οι έννοιες και οι επιστημονικές αναζητήσεις, που υπηρέτησε η Χριστίνα Δεληγιάννη, συνεχίζουν να επηρεάζουν τη διδασκαλία, την έρευνα και τον τρόπο με τον οποίο πολλοί από εμάς αντιλαμβανόμαστε το δίκαιο.

Αγαπητή Χριστίνα, σε ευχαριστώ προσωπικά για την εμπιστοσύνη, τη συνεργασία και τη γενναιοδωρία σου όλα αυτά τα χρόνια. Ήταν και παραμένει μεγάλη τιμή για μένα να συμπορευόμαι επιστημονικά μαζί σου.

Σου ευχόμαστε όλες και όλοι να συνεχίσεις με την ίδια πνευματική δύναμη, τη δημιουργικότητα και τον δυναμισμό που σε χαρακτηρίζουν.

Σε ευχαριστούμε.

Ομιλία της Χριστίνας Δεληγιάννη-Δημητράκου κατά την τιμητική αφιέρωση του Τόμου « *Droit comparé et justice sociale* »

Κυρίες και κύριοι,

Με ιδιαίτερη συγκίνηση -και βαθιά ευγνωμοσύνη- αποδέχομαι την τιμητική αυτή διάκριση και την αφιέρωση του Τόμου « *Droit comparé et justice sociale* » στο πρόσωπό μου.

Το συγκριτικό δίκαιο υπήρξε για μένα όχι μόνο ένα επιστημονικό πεδίο, αλλά και ένας τρόπος να κατανοήσω βαθύτερα τις κοινωνίες μας – τις ομοιότητες, τις διαφορές τους και, κυρίως, την κοινή μας αναζήτηση για δικαιοσύνη.

Η κοινωνική δικαιοσύνη δεν είναι μια αφηρημένη έννοια· είναι ένα διαρκές αίτημα, που απαιτεί εγρήγορση, ευθύνη και ευαισθησία απέναντι στον συνάνθρωπο.

Η τιμή αυτή, ωστόσο, δεν ανήκει μόνο σε μένα. Ανήκει στους δασκάλους μου, που μου ενέπνευσαν την αγάπη για το δίκαιο· στους συναδέλφους και συνεργάτες μου, με τους οποίους είχα την τύχη να ανταλλάξω ιδέες και να εξελιχθώ· και στους φοιτητές μου, που με κρατούν πάντοτε σε εγρήγορση και μου θυμίζουν τον λόγο για τον οποίο υπηρετούμε την επιστήμη.

Σε αυτή τη διαδρομή δεν ήμουν ποτέ μόνη.

Σήμερα, η σκέψη μου στρέφεται πρώτα στους γονείς μου, που δεν βρίσκονται πια κοντά μου, αλλά εξακολουθούν να κατοικούν μέσα μου· στις αξίες που μου κληροδότησαν, στη δύναμη που μου ενστάλαξαν, στον τρόπο που μου έμαθαν να βλέπω τον κόσμο με πίστη και αξιοπρέπεια.

Σε αυτούς ανήκει το πρώτο -και πιο σιωπηλό- «ευχαριστώ».

Δίπλα μου, σε όλη αυτή τη μακρά πορεία, στάθηκε ο Σταύρος Δημητράκος, ο σύζυγός μου, συνοδοιπόρος ζωής επί πενήντα οκτώ χρόνια.

Με στήριξε με γενναιοδωρία, με ενέπνευσε με την πίστη του σε μένα και έγινε το σταθερό σημείο αναφοράς σε κάθε δυσκολία και κάθε δημιουργική προσπάθεια. Η παρουσία του υπήρξε για μένα πηγή δύναμης – και βαθιάς γαλήνης.

Και ακόμη, τα τρία μας παιδιά, ο Αγαθοκλής, η Ιφιγένεια και ο Patrick, καθώς και η μικρή μου εγγονή, η Ρόζα, είναι οι πιο φωτεινές μου χαρές.

Με την αγάπη τους, την εμπιστοσύνη τους και τις στιγμές τρυφερότητας που μου χαρίζουν, δίνουν νόημα σε κάθε επιτυχία και απαλύνουν κάθε κόπο. Μέσα από τα δικά τους μάτια, ο κόσμος παραμένει πάντοτε νέος – και ελπιδοφόρος.

Θα ήθελα επίσης να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στους συγγραφείς του τιμητικού αυτού τόμου για τις εξαιρετικές και ουσιαστικές συμβολές τους, που τιμούν όχι μόνο το έργο, αλλά και το ίδιο το αντικείμενο που υπηρετούμε.

Ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη οφείλω στα μέλη της τιμητικής και της εκδοτικής επιτροπής και, ειδικότερα, στις συναδέλφους Hélène Gaudin, Ιφιγένεια Καμτσίδου, Άννα-Μαρία Κώνστα και Βιργινία Τζώρτζη, που συγκροτούν την εκδοτική επιτροπή, για τη φροντίδα, την αφοσίωση και το υψηλό επίπεδο με το οποίο πλαισίωσαν αυτή την έκδοση.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω επίσης στο Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου και στον Πρόεδρό του, τον Ομ. Καθηγητή και πρώην Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, κύριο Βασίλη Σκουρή, για τη χρηματοδότηση και τη στήριξη της έκδοσης αυτής.

Θα ήθελα ακόμη να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες προς τον εκδοτικό οίκο Mare & Martin για την εξαιρετική συνεργασία, καθώς και για την εύστοχη επιλογή του έργου που κοσμεί το εξώφυλλο του τόμου: τον πίνακα του Giovanni Battista Tiepolo (1696-1770), *Allegoria della Giustizia e della Pace* (1715-1735).

Η επιλογή αυτή δεν είναι μόνο αισθητικά άρτια· είναι και βαθιά συμβολική. Αποτυπώνει μία θεμελιώδη αρχή της πολιτικής και νομικής φιλοσοφίας: ότι δεν μπορεί να υπάρξει ειρήνη χωρίς δικαιοσύνη.

Ταυτόχρονα, λειτουργεί ως υπενθύμιση μιας ιστορικά καθοριστικής στιγμής: η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΟΙΤ) ιδρύθηκε το 1919, στο πλαίσιο της Συνθήκης των Βερσαλλιών, ακριβώς κατά τη διαδικασία οικοδόμησης της ειρήνης μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Με τον τρόπο αυτό, το εξώφυλλο συνομιλεί ουσιαστικά με το περιεχόμενο του τόμου και αναδεικνύει τον διαχρονικό – και άρρηκτο – δεσμό μεταξύ δικαιοσύνης και ειρήνης.

Και επιτρέψτε μου, τέλος, μια ξεχωριστή αναφορά στη στενή μου συνεργάτιδα, κυρία Μαρία Σαπαρδάνη, η οποία διεκπεραίωσε με υποδειγματική συνέπεια, ακρίβεια και επιμέλεια την εκδοτική γραμματεία του τόμου. Η συμβολή της υπήρξε πραγματικά πολύτιμη.

Σε μια εποχή που οι προκλήσεις για τη δικαιοσύνη και την κοινωνική συνοχή είναι μεγάλες, το συγκριτικό δίκαιο μπορεί να λειτουργήσει ως γέφυρα – ως μέσο κατανόησης, διαλόγου και προόδου.

Σας ευχαριστώ θερμά για την τιμή αυτή και για την εμπιστοσύνη που εκφράζει.

Σας ευχαριστώ.

Μαρία Σαπαρδάνη